

LA PRIMERA GUERRA MUNDIAL (1914-1918)

A principis del segle XX, els estats europeus veien la guerra com a imminent i, per això, van reforçar els seus exèrcits. Les causes cal cercar-les en el **colonialisme** d'Alemanya, Gran Bretanya i la resta de potències, en el desig de França de venjar-se per la derrota de 1871 i la pèrdua d'Alsàcia i Lorena; mentre que Rússia volia exercir influència sobre els Balcans, junt amb Sèrbia, que aspirava a crear un gran estat balcànic, contra Àustria.

La Primera Guerra Mundial (PGM), anomenada també la **Gran Guerra**, presenta unes característiques totalment noves respecte a les anteriors, per l'extensió i la durada, per les noves armes: carros de combat, tot tipus d'artilleria, gasos tòxics, aviació, submarins, així com per l'elevadíssim nombre de víctimes, morts, ferits i discapacitats, no tan sols entre els combatents, sinó entre la població civil, i pel fet que tota l'economia es destinés a la guerra.

Finalment, la PGM va tenir com a conseqüència una profunda remodelació del mapa europeu, amb la desaparició dels imperis centrals i el sorgiment de nous estats, a més de crear les condicions per a l'esclat de la **Segona Guerra Mundial**, i significar la pèrdua de l'hegemonia tradicional europea en favor dels Estats Units.

Causas de la PGM

Va ser la culminació de certes tensions entre estats:

- *Rivalitat entre Gran Bretanya i Alemanya*

La política del canceller alemany del rei Guillem I, Bismarck (1815-1898), no havia estat tan sols encaminada a unir els estats alemanys, sinó en fer d'Alemanya la gran potència política i militar que creia li pertocava per la seva potència econòmica, d'aquesta manera volia substituir Gran Bretanya com a líder d'Europa, però també supeditar econòmicament els territoris veïns (França, Bèlgica, Holanda).

- *Rivalitat entre França i Alemanya*

Bismarck havia arrabassat per la força a França les regions d'Alsàcia i Lorena (1871), i França estava desitjosa de venjar-se d'Alemanya, a més veia amb temor els desitjos expansionistes alemanys.

- *Rivalitat entre Rússia i l'Imperi Austrohongarès*

Les nacions de la península balcànica que havien estat sota domini turc s'anaven independitzant (Sèrbia, Montenegro, Bulgària, Romania). Per això havien tingut lloc dos guerres balcàniques (1912, 1913), durant les quals Turquia havia anat perdent territori a favor dels estats de la zona. Per la seva part, Rússia, aliada de Sèrbia, volia ajudar-la a configurar una Gran Sèrbia, que unifiqués la regió en un sol estat. L'imperi Austrohongarès (l'emperador d'Àustria era també rei d'Hongria), que posseïa els

territoris de Croàcia, Bòsnia-Herzegovina i Eslovènia, veia aquests fets amb desconfiança.

- *Rivalitat per l'imperi colonial*

La Conferència de Berlín (1885) havia pacificat les potències europees que es repartien Àfrica, però en iniciar-se el segle XX, va tornar a augmentar la tensió: Alemanya aspirava a quedar-se el Marroc, i per això competia amb França. La Conferència d'Algesires (1906) va repartir el territori marroquí entre França i Espanya, aquesta darrera es queda el nord, ja que Gran Bretanya preferia un estat feble al sud de l'estret de Gibraltar. A canvi d'abandonar les pretensions sobre el Marroc, Alemanya va obtenir el Camerun.

- *La cursa armamentística*

La Segona Revolució Industrial havia portat a l'experimentació, fabricació i acumulació de gran quantitat d'armament, dins del que es va anomenar la Pau Armada. Tancs, metralladores, canons, gasos tòxics, vaixells cuirassats, submarins... La indústria pressionava perquè aquest *stock* tingués alguna sortida.

- *Les aliances*

Tot aquest joc d'interessos contraposats havia donat lloc a dos blocs d'aliances a Europa:

- Triple Entesa: Gran Bretanya, França i Rússia

- Triple Aliança: Alemanya, imperi Austrohongarès i Itàlia.

Aquesta darrera va canviar de bàndol durant la PGM i va ser rellevada per Turquia, desitjosa de recuperar la influència als Balcans.

- *El desencadenant de la guerra*

L'atemptat de Sarajevo, de 28 de juny de 1914, que va costar la vida a l'hereu de l'imperi Austrohongarès, Francesc Ferran, i a la seva esposa, pels trets d'un nacionalista serbi, va fer que Àustria acusés Sèrbia d'estar-hi al darrere i li va declarar la guerra. Llavors, Rússia, en tant que aliada de Sèrbia, declara la guerra a l'imperi. I Alemanya, aliada d'Àustria, troba el pretext per declarar la guerra a Rússia i a França. Llavors, Gran Bretanya la declara a Àustria i Alemanya. La confrontació va ser rebuda amb eufòria patriòtica i es creia que seria breu i resoldria tots els conflictes pendents.

Una guerra de trinxeres

És el més característic del desenvolupament de la PGM. Les condicions de vida a les trinxeres eren duríssimes: fam, fred, brutícia, malalties... Qualsevol intent d'avenç es pagava amb moltes baixes. El pes de la guerra el van dur els exèrcits alemany i francès. Aquests havien previst dos estratègies similars:

a) Pla alemany: preveia un atac ràpid contra França a través de Bèlgica i Luxemburg. Un cop derrotada França, s'atacaria Rússia.

b) Pla francès: ofensiva sobre Alsàcia i Lorena.

El pla alemany es va complir en un primer moment i les tropes, des de la frontera belga, van llançar l'atac i van marxar cap a París. Però van ser contingudes pels francesos a la batalla del Marne. Les batalles de Verdun i Somme costarien la vida a uns 1,8 milions de soldats d'ambdós exèrcits. L'exèrcit rus va perdre gairebé la meitat dels seus combatents.

Als fronts extraeuropeus, els dos rivals s'enfrontaren a l'Àfrica, on el Togo va caure en mans de la Triple Entesa; mentre que el Camerun va seguir en mans dels alemanys. Al Pacífic, la lluita per les possessions alemanyes va implicar el Japó, aliat de la Triple Entesa.

La participació turca en la guerra es va produir en tres escenaris: contra els russos a Armènia, i contra els francesos i britànics als Dardanel·ls.

El moment àlgid de les batalles submarines va ser l'enfonsament del transatlàntic americà Lusitania, que es va convertir en el detonant de l'entrada dels Estats Units a la guerra.

Batalles principals

1. Batalla del Marne (1914)

- **Quan:** 6-12 de setembre de 1914
- **On:** Prop del riu Marne, a França.
- **Què va passar:** Va ser la primera gran batalla del front occidental. L'Exèrcit alemany avançava ràpidament cap a París, però les forces franceses i britàniques van aturar-los. Aquesta batalla va posar fi a la guerra de moviment i va donar lloc a la guerra de trinxeres.
- **Resultat:** Victòria aliada.

2. Batalla de Gal·lípoli (1915-1916)

- **Quan:** 25 d'abril de 1915 - 9 de gener de 1916
- **On:** Península de Gal·lípoli, Turquia.
- **Què va passar:** Les forces aliades (britàniques, franceses i ANZAC, entre d'altres) van intentar capturar el pas dels Dardanel·ls per assegurar una via d'accés a Rússia i debilitar l'Imperi Otomà. La campanya va fracassar per la forta resistència otomana.
- **Resultat:** Victòria otomana.

3. Batalla de Verdun (1916)

- **Quan:** 21 de febrer - 18 de desembre de 1916
- **On:** Verdun, França.

- **Què va passar:** L'Exèrcit alemany va llançar una ofensiva massiva per desgastar l'exèrcit francès. Va ser una de les batalles més llargues i sagnants de la guerra, amb unes condicions terribles per als soldats.
- **Resultat:** Victòria tàctica francesa.

4. Batalla del Somme (1916)

- **Quan:** 1 de juliol - 18 de novembre de 1916
- **On:** Riu Somme, França.
- **Què va passar:** Ofensiva aliada liderada pel Regne Unit i França per alleujar la pressió sobre Verdun i trencar les línies alemanyes. Va ser la primera batalla on es van utilitzar tancs, però els avanços territorials van ser mínims.
- **Resultat:** Sense guanyadors clars, però amb pèrdues altíssimes (més d'un milió de baixes).

5. Batalla de Passchendaele (o Tercera Batalla d'Ypres) (1917)

- **Quan:** 31 de juliol - 10 de novembre de 1917
- **On:** Prop d'Ypres, Bèlgica.
- **Què va passar:** Els aliats van intentar trencar les línies alemanyes al nord del front occidental. Les condicions meteorològiques i el terreny ple de fang van fer que la batalla fos un desastre logístic i humà.
- **Resultat:** Avanços mínims per als aliats i enormes pèrdues.

6. Batalla de Cambrai (1917)

- **Quan:** 20 de novembre - 7 de desembre de 1917
- **On:** Cambrai, França.
- **Què va passar:** Va ser la primera batalla on els tancs es van utilitzar de manera massiva i coordinada amb la infanteria. Els aliats inicialment van avançar, però els alemanys van contraatacar.
- **Resultat:** Sense resultat clar, però va mostrar el potencial dels tancs en la guerra moderna.

7. Ofensiva de Primavera (1918)

- **Quan:** Març - juliol de 1918
- **On:** Diverses zones del front occidental.
- **Què va passar:** Alemanya va llançar una sèrie d'ofensives per intentar trencar el front aliat abans que els Estats Units despleguessin completament les seves tropes. Inicialment van obtenir èxits, però no van aconseguir una victòria decisiva.
- **Resultat:** Les forces alemanyes es van esgotar i van perdre l'avantatge.

8. Segona Batalla del Marne (1918)

- **Quan:** 15-18 de juliol de 1918
- **On:** Riu Marne, França.
- **Què va passar:** Va ser l'última gran ofensiva alemanya. Els aliats, reforçats pels Estats Units, van resistir i van llançar una contraofensiva que va obligar els alemanys a retirar-se.
- **Resultat:** Victòria decisiva dels aliats.

9. Ofensiva dels Cent Dies (1918)

- **Quan:** 8 d'agost - 11 de novembre de 1918
- **On:** Front occidental.
- **Què va passar:** Aquesta sèrie d'ofensives aliades va trencar les línies alemanyes i va portar a la derrota final d'Alemanya. El 11 de novembre es va signar l'armistici.
- **Resultat:** Victòria aliada, fi de la guerra.

La crisi del 1917: el principi del final de la guerra

La durada i els danys de la guerra van fer que s'iniciés en tots els països europeus un moviment favorable a la pau. Dos fets van ser claus per desencallar el conflicte: la Revolució Russa i el consegüent ascens al poder dels bolxevics, i l'altre, l'entrada dels Estats Units a la PGM. En el primer cas, els comunistes, que van acabar amb els tsars, van acordar amb els imperis centrals (Alemanya i Àustria) la retirada de Rússia de la guerra i la retirada o cessió de territoris immensos: Ucraïna, Polònia, Finlàndia, Lituània, Letònia, Estònia, Geòrgia, Armènia, Azerbaitjan, Bessaràbia (Moldàvia) i una altra part d'Armènia a l'imperi Turc. En el segon cas, els Estats Units, que s'havien mantingut neutrals, ja que la població no era favorable a una intervenció directa, si bé les simpaties pels aliats eren majoritàries, van cedir davant la pressió dels poders econòmics i, davant el bloqueig i els atacs dels submarins alemanys, finalment, els EUA van intervenir a la guerra.

La derrota dels imperis centrals

L'any 1918 es va produir el desenllaç de la guerra. Els imperis centrals havien pensat que la retirada de Rússia de la guerra els donaria avantatge; però, els aliats, reforçats amb els EUA, van iniciar l'ofensiva que els donaria la victòria. Així van aconseguir una segona victòria al Marne, amb la consegüent retirada dels alemanys. Els italians van derrotar els austríacs a la batalla de Vittorio Veneto. Als Balcans, les tropes búlgares claudicaven; d'altra banda l'imperi Turc es rendia als anglesos a l'Orient Mitjà.

La derrota va provocar l'esquarterament de l'imperi Austrohongarès: Croàcia s'independitzava per unir-se a un nou estat (Iugoslàvia) i els txecs anunciaven la creació d'un estat propi.

A Alemanya, les revoltes d'obrers i de soldats van fer abdicar el kàiser Guillem II i es va proclamar la República de Weimar, el govern de la qual va quedar el mans del partit socialdemòcrata, que es va veure obligat a reprimir les revoltes i a signar la rendició.

Les condicions per a la pau

Un cop signat l'armistici (11 de novembre de 1918), el gener del 1919 es va convocar a París la conferència que havia d'establir les condicions de la pau. El president americà, W. Wilson, va

determinar que s'havia d'acabar amb l'imperialisme, consolidar el sistema democràtic i reconèixer les nacionalitats. L'objectiu era remodelar el mapa europeu a partir de les descomposicions dels imperis turc, austrohongarès i rus. El tractat més important, el de Versalles, reglamentava la sort d'Alemanya, a qui es feia responsable de la guerra. Així se li van imposar condicions dures: va haver de cedir Alsàcia i Lorena a França, i altres territoris a Polònia, Bèlgica i Dinamarca. Les seves colònies passaven a mans dels guanyadors. Així mateix s'imposava a Alemanya el pagament de les reparacions de guerra, que van ascendir a 132.000 milions de marcs en or. S'abolia el servei militar i el seu exèrcit quedava reduït a 100.000 homes. Va perdre la seva marina militar i se li prohibia tenir una força aèria. Va haver de lliurar també gran part de la seva marina mercant, trens i una gran quantitat de carbó.

A París, es va crear la Societat de Nacions, agrupació que havia de vetllar per la pau i la cooperació, i que seria l'antecedent de l'ONU.

Les conseqüències de la PGM

Van ser determinants per al futur d'Europa i del món, que encara hauria de rebre el correctiu de la Segona Guerra Mundial.

- A més de les víctimes mortals (uns 9 milions) i les ciutats arrasades, va provocar l'escassetat d'aliments i la ruïna econòmica (Crac del 1929).
- Alemanya va ser la que va patir més baixes. A més, cal afegir els 6 milions d'invàlids i els incalculables mutilats i ferits. A aquestes pèrdues s'hi ha de sumar la mortalitat de postguerra a causa de la fam, la manca d'higiene i l'epidèmia de grip de 1918. L'elevada mortalitat, que va afectar especialment els homes entre 20 i 40 anys, va comportar una forta disminució de la natalitat al llarg de diverses generacions.
- Va reestructurar artificialment territoris de gran part d'Europa. Això va generar nous problemes nacionalistes i l'aparició de nous estats: Polònia, Finlàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Iugoslàvia (que integrava Croàcia, Eslovènia, Bòsnia-Herzegovina, Sèrbia i Montenegro), Txecoslovàquia i Hongria.
- Durant el conflicte, es va crear l'URSS, l'estat comunista més gran i influent.
- Els països europeus van deixar de ser hegemònics i aquest paper va passar als Estats Units, ja que el potencial industrial europeu es va reduir un 40% i l'agrícola un 30%.
- La guerra va beneficiar també el Japó, que va veure créixer la seva producció per les comandes dels seus aliats europeus.
- Va haver-hi canvis polítics importants. Les dinasties més tradicionals van ser destronades: Els Romanov a Rússia, els Habsburg a Àustria, els Hohenzollern a Alemanya i el soldanat va ser abolit a Turquia. La democràcia va anar guanyant terreny. No obstant això, la democratització d'alguns estats no es va consolidar i a

Itàlia i Alemanya es va culpar el parlamentarisme de la crisi econòmica, cosa que va obrir les portes al feixisme i al nazisme, els detonants de la SGM.

- Les dones havien jugat un paper fonamental en el sosteniment de la guerra i, per fi, es va atorgar el vot femení i la incorporació de la dona al treball va anar en augment.